

BIJ EEN AFSCHEID

*Na bijna 40 jaar als orthopedagoog werkzaam te zijn geweest in de Reeve zette Jan Niessen op een vrijdagmiddag in november van het vorige jaar een punt achter zijn loopbaan. Eigenlijk een puntkomma, daar hij zich met het kwaliteitsbeleid van de instelling blijft bezighouden. Deze gebeurtenis ging gepaard met voordrachten van Van Weelden (met wie Jan het unieke standaardwerk over LVG-jeugdigen schreef⁵), Knorth, Moonen en van Jan Niessen zelf. De zo kenmerkende wijze waarop Jan zijn afscheid verwoordde willen wij u niet onthouden. Jan blijft overigens de redactie van *Onderzoek & Praktijk* versterken.*

Van de meeste jongeren die ik tijdens mijn bijna 38 jarige arbeidsperiode in De Reeve heb leren kennen wordt gezegd dat ze leven in het hier en nu. Ze zouden minder verbanden kunnen leggen tussen dat wat reeds voorbij is en het heden. Ze zouden minder de consequenties van hun gedrag voor de toekomst kunnen voorspellen. Het leven in het hier en nu wordt daarmee meer als een handicap gezien dan als een realiteit waar we rekening mee dienen te houden. Is het je laten leiden door het hier en nu echter wel een handicap? Het uitgaan van de realiteit van het moment kan ons helpen greep te krijgen op dat wat het moment overstijgt.

Toen in 1999 prof P. A. de Ruyter zijn afscheidscollege als hoogleraar in de orthopedagogiek aan de VU te Amsterdam gaf, ging hij uit van de realiteit van het moment. Immers die werkelijkheid is het object van de orthopedagogiek. Hij nam de toehoorders mee naar de praktijk van alle dag. Ik nodig u uit mij ook even te volgen naar Hilbert van Dijkstraat 15, een behandelgroep van De Reeve in Kampen. Ook daar is het vrijdagmiddag, vier uur. De theetijd is voorbij. Een aantal jongeren is voor het weekend naar huis vertrokken. De overgebleven vier genieten van hun vrije tijd. De groepsleider ziet dat het met Evert niet goed gaat. Hij kijkt niet naar het pictobord waarop de activiteit voor die middag is aangegeven. Hij hangt lusteloos op de bank en lijkt in zijn gedachten ergens anders te zijn. De groepsleider heeft dat gezien en biedt Evert aan om samen het eten voor de groep te gaan koken. Evert gaat daar graag op in, koken vindt hij leuk. In de keuken vertelt hij de groepsleider dat hij zich zorgen maakt over thuis. Hebben vader en moeder vanavond weer ruzie, hoe zal het met zijn zusje gaan als ze wakker wordt van het geschreeuw?

Onlangs vertelde deze groepsleider me dat hij zelf het liefst op vrijdagmiddag werkt. Die speciale sfeer die er dan is biedt mogelijkheden voor echte ontmoeting met de jongeren. Een reden waarom hij gekozen heeft om dit werk te gaan doen. Eigenlijk is dat kenmerkend voor de mensen die in De Reeve werken. Ze zijn er omdat ze graag met jongeren werken, ze stellen zich present voor hen. Dat is het kenmerkende van het klimaat in De Reeve: er zijn voor de ander, oog hebben voor die ander, de jongere, maar ook voor de collega, de medewerker.

In de 38 jaar die ik in De Reeve werkte heb ik dat als mild en weldadig ervaren. Ik heb van Tamme Dijkstra (directeur De Reeve van 1969-1976) geleerd dat oog voor de persoonlijke behoefte van kind en ouders heilzaam kan werken. Een kopje koffie na een lange reis, een bord soep als je geen lunch kunt betalen, informeren naar de gezondheid van oma, zijn verstrekkingen die buiten de AWBZ vallen, maar die een grote genezende werking hebben.

---

⁵ Van Weelden, J. & Niessen, J. (1976). *Het moeilijk lerende kind*. Rotterdam: Lemniscaat.

Jaap van Weelden (pedagoog-psycholoog in De Reeve van 1970-1985) heeft me geleerd dat orthopedagogiek professioneel ook menselijke maat heeft. Iedere theorie, elk onderzoek verliest zijn kracht als je daarachter niet de zingeving ziet van de jongeren zelf. Het zoeken naar de betekenis van hun gedrag en de vertaling daarvan voor hun opvoeders gaat verder dan meten en testen.

Frits Veeneman (directeur De Reeve 1976-1999) was een voorbeeld bij de vormgeving van het betrekken van ouders en kinderen bij hun behandeling. Het zoeken naar een evenwicht in de onverbreekelijke band tussen ouders en kind is door zijn markante aanwezigheid inspirerend geweest.

Jan Duenk (huidige directeur De Reeve) heeft me ingeleid in een stijl van leiding geven die medewerkers en jongeren uitdaagt tot het dragen van een eigen verantwoordelijkheid.

Hulpverleners, orthopedagogiek, behandelen en kwaliteit. Het zijn begrippen die we allemaal goed kennen. Begrippen die van belang zijn voor het voortbestaan van de organisatie. Ze verlenen De Reeve bestaansrecht en worden in de missie genoemd. Toch hebben deze begrippen een ingebouwd risico. Ze kunnen vervreemdend werken als het om mensen gaat.

Als onze jongeren moeten worden ingedeeld in zorgzwaarte pakketten duwen we ze in een systeem waar ze zelf niet om gevraagd hebben. En dat in een tijd waarin vraaggestuurde zorg het enige paradigma lijkt te zijn. Vraaggericht zorgen heeft niets verkeers. In mijn beleving heeft in geheel mijn werkzame leven de vraag van het kind centraal gestaan. In De Reeve, maar ook in de organisaties om haar heen.

Als “meten is weten” het paradigma is, lopen we eveneens het gevaar om de mens als geheel te missen. Maar niet alle meten is verkeerd. Ik wijs op de n=1 studies die gedaan worden door therapeuten of het onderzoek dat in De Beele plaats vindt op het gebied van het ontwikkelen van competent sociaal gedrag.

Als kwaliteit van zorg hoog in het vaandel staat en de normen van het certificatieschema bepalend zijn kan het ook makkelijk mis gaan. Het certificaat biedt geen garantie voor de menselijke maat van de zorg. Het is vreemd, dat één van de eerste normen van het HKZ-certificeringsschema, luidt dat de organisatie zich inspant om in de communicatie voor de cliënt begrijpbaar te zijn. Terwijl de cliënt tegen de achtergrond van de ingewikkelde indicatie en zorgtoewijzingsprocedure, nauwelijks in staat is zich zelfstandig toegang tot die zorg te verwerven. Als door streven naar kwaliteit het leven van de cliënt voorspelbaar en transparant wordt, rechtvaardigt dat de inspanning van veel organisaties. Het is overigens ook de enige legitimatie voor de druk die zorgverzekeraars in dit opzicht uitoefenen.

Nou moet ik oppassen om geen oude mopperkont te worden, maar het moet me toch even van het hart. Ik beschouw het als een opdracht aan de sector om zich te onttrekken aan of verzetten tegen de ingewikkelde regelgeving, de bureaucratie. Het kost handen vol geld om het beheersbaar te houden. Geld dat eigenlijk besteed zou moeten worden aan de zorg.

Terug naar Evert. In Hilbert van Dijkstraat 15 ruikt het inmiddels heerlijk naar gebakken ui met paprika en tomaten. Evert glimlacht als een groepsgeenoot opmerkt dat ze honger krijgt van die heerlijke geuren. Wat er is gebeurd, is moeilijk te vertalen naar de indicatie waarmee Evert is opgenomen. Was het ondersteunende of activerende begeleiding of was het behandeling. Voor alle indicaties zijn argumenten aan te dragen. Voor Evert hoeft dat niet. Evert ervaart ook niet dat hij behandeld is. De groepsleider was er voor hem en dat was genoeg.

In haar boek “Menslievende zorg”⁶ schetst Annelies van Heijst op voortreffelijke wijze, dat zorgen een intermenselijke betrekking is. De zorgvrager is meer dan een passieve zorgconsument of een autonome cliënt. Daarmee stempelt hij of zij de orthopedagogische werkelijkheid. In het boek “Intensieve menshouderij” wordt door de organisatieadviseurs Peters en Pouw op baddinerende wijze beschreven hoe kwaliteit verloren kan gaan door overorganiseren. Een proces dat meestal plaats vindt als ieder, onafhankelijk van elkaar zijn uiterste best doet, om het voor de klant zo aangenaam mogelijk te maken.

In De Reeve heb ik in de afgelopen 38 jaar een heilzaam spanningsveld tussen “menslievende zorg” en “intensieve menshouderij”⁷ ervaren. Anders gezegd: er is een dynamisch evenwicht tussen passie en compassie. De vraag wat nu werkt of het meeste resultaat heeft is nog onbeantwoord. Wat dat betreft zou ik nog wel een poosje door willen werken. Als het gedoe met de certificering achter de rug is hoop ik tijd en ruimte te vinden om dat evenwicht en die dynamiek met jullie te verkennen.

Ik wens De Reeve, de Vereniging Orthopedagogische Behandel Centra en de onderzoekers en kennisontwikkelaars van de universiteiten die betrokken zijn op deze sector toe dat het spanningsveld tussen menslievende zorg en intensieve menshouderij een voortdurende bron van inspiratie zal zijn.

Jan Niessen
Nijkerk - 17 november 2006

---

⁶ A. van Heijst. *Menslievende zorg, een ethische kijk op professionaliteit*. Kampen,2006.

⁷ Peters, J en Pouw,J. *Intensieve menshouderij, hoe kwaliteit oplost in rationaliteit*. Schiedam,2005.